

JEDNO MIŠLJENJE O PREDMETU I SADRŽAJU STRATEGIJE

Društveno-političke promene u svetu, fizionomija i karakter rata i zahtevi savremene vojne nauke nameću potrebu preispitivanja i adekvatnog utvrđivanja predmeta i sadržaja i definisanja strategije.¹ Nije stvar samo u definiciji, jer ona nije sama sebi svrha. Reč je o suštinskim promenama u savremenim društvenim odnosima i novoj ulozi vojnog fenomena u društvu, što zahteva drukčije prilazjenje u utvrđivanju predmeta i sadržaja strategije.

Poznato je da su se predmet i sadržaj strategije kroz istoriju ratne veštine stalno menjali i evoluirali i da su do Klauzevica, vojskovođe i vojni teoretičari² utvrdili više pojmova i definicija. Da

¹ Pod pojmom *strategija* treba shvatiti *vojnu strategiju* kako je shvata i klasična vojna teorija. Ukoliko se u ovom članku tom pojmu bude davao drugi misao, to će biti naglašeno. Ovo ističemo zbog toga što se sve češće srećemo i sa terminima ekonomska, politička, diplomatska, državna... strategija.

² Još krajem 18. veka, poznati francuski vojni pisac Geber podelio je ratnu veštinu, a njegov savremenik Mezroa prvi je upotrebio reč strategija u smislu vođenja vojske. Početkom 19. veka Lojd je u svojoj knjizi „*Razmatranja o opštim osnovama ratne veštine*“ postavio prve teorijske temelje strategije. Geber je smatrao da je velika taktika (tj. strategija) nauka glavnih komandanta vojske (généraux en chef), jer je ona rezime i kombinacija svih vojnih znanja. I za *nadvojvodu Karla* strategija je nauka, i to nauka o ratu, nauka glavnog komandanta koja pravi planove i određuje tok vojnih operacija. Za *maršala Marmona* strategija nije nauka nego veština, tj. onaj deo ratne veštine koji se odnosi na opšte pokrete vojske i borbene postupke, na bojnopolju pre svega.

Ove tri prve definicije strategije, izložene po hronološkom redu, vremenom postaju sve jasnije i preciznije. Prva je sasvim maglovita, druga nastoji da odredi okvire rata glavnog komandanta, a treća koja je ušla u suštinu ratne veštine, nastoji da pobliže odredi čime se strategija bavi. Poznato je koliko su *Zomini*, *Moltke Stariji*, a posebno *Klauzevic* doprineli definisanju pojma i utvrđivanju predmeta i sadržaja strategije. Po Klauzevicu, strategija je veština upotrebe boja za postizanje ratnog cilja. Boj je za njega osnovni ratni događaj, jer se samo njim sprovodi glavni princip rata — uništenje neprijatelja. (Vidi članke *P. Tomca u Vojnom delu* 1/53, 2/53, 8/53.)

pomenemo samo neke od tih definicija: strategija je spona između politike i taktike; taktika uči kako treba da se borimo, a strategija gde i kada; strategija je vođenje oružanih snaga sve do dodira s neprijateljem, a tada ustupa mesto taktici; strategija je veština vojskovođe u vođenju vojske, izuzev onog dela što spada u oblast neposredne borbe, tj. taktike itd. Reklo bi se da je gotovo svaki vojni pisac i teoretičar osećao potrebu da da svoju definiciju o pojmu, predmetu i sadržaju strategije.

Klasična definicija strategije — koja u osnovi izražava Klauzevove ideje, po kojoj je strategija alfa i omega ratne veštine, tj. *veština upotrebe oružanih snaga za postizanje ciljeva koje je postavila politika* — u savremenim uslovima pripreme i vođenju rata i oružane borbe zastarela je i prevaziđena. Većina definicija (a one održavaju suštinu shvatanja pojma) i u našoj vojnoj publicistici i pravilima je nepotpuna i uska.³ One takođe razmatraju pripremu i upotrebu samo oružanih snaga u užem smislu, a pitanje je — da li se savremeni rat i sila uopšte iscrpljuju samo u oružanim snagama (pod kojima se najčešće podrazumevaju regularne armije).

Da pomenemo samo neke od poznatih definicija. U *Vojnoj enciklopediji* se, na primer, o strategiji kaže:

— „Strategija — vodeća grana ratne veštine koja obuhvata teoriju i praksu pripreme i upotrebe celokupnih oružanih snaga kao i njihovih najjačih samostalnih delova (glavnih snaga i snaga na zasebnim vojištima ili ratištima)”. I dalje: „U ratnoj veštini strategija ima glavnu ulogu jer obuhvata delatnost oružanih snaga kojom se postiže ratni cilj”.

U jednom našem pravilu se kaže: „Oružanu borbu vode oružane snage čija se priprema, organizacija i upotreba vrši po načelima usvojene strategije, operativne veštine i taktike”.

Ove definicije nas upućuju na pitanje — može li strategija da realizuje ciljeve koje joj postavlja politika kad su joj predmet i sadržaj postavljeni tako usko? Sigurno da ne može. Savremeni rat (i borba za očuvanje mira) su širi i sveobuhvatniji. Vojni fenomen, odnosno priprema i angažovanje vojnih snaga (posebno, regularnih armija u užem smislu) samo je jedan aspekt rata (i mira). Ostajanje pri definiciji koja je u osnovi zasnovana na teorijskom uopštavanju Napoleonovih ratova — na bazi tadašnjih društveno-ekonomskih, tehničkih i vojnih mogućnosti, kada se rat rešavao u od-

³ Međutim, kod nas je bilo pokušaja da se prevaziđe takvo gledanje, ali ni te definicije nisu potpuno odrazilile nastale promene u društvu i eventualnom ratu.

Definicija u *Vojnom rečniku* je šira i potpunija pa zaslužuje našu pažnju. — „Strategija — najviša grana ratne veštine. To je teorija i praksa pripremanja i vođenja oružane borbe u celini i usmeravanja strategijskih operacija radi ostvarenja ciljeva pojedinih perioda rata i rata u celini. Neposredno izražava zahteve politike i predstavlja delatnost VK. Ako postoji više ratišta njoj pripada funkcija rukovođenja na pojedinim ratištima. Sadržaj strategije sastoji se u izučavanju oružane borbe u celini, njenom pripremanju i vođenju, a u tom okviru posebno u pripremanju i upotrebi oružane sile u izvršavanju strategijskih radnji, izvođenju i obezbeđenju vidova strategijskih dejstava i u usklađivanju dejstava vidova oružanih snaga.”

sudnoj bici — pokazuje da vojna teorija nije do kraja sagledala uticaj fundamentalnih društvenih promena, naučnog i tehničkog progressa na savremeni rat.

Detronizacija dosadašnjih strategijskih koncepcija u vođenju rata i oružane borbe predstavlja normalnu i zakonitu pojavu u razvoju ratne veštine. Taj razvitak potvrđuje da su savremeni nivo snaga za uništavanje ili metodi vođenja rata i oružane borbe doveli do stanja u kome dosadašnje strategijske kategorije ne samo što nisu dovoljne da bi se pomoću njih potpuno objasnili svi aspekti savremenog rata i oružane borbe, već se mogu i potpuno negirati. Danas, na primer, nije dovoljno uništiti samo protivničkove oružane snage, što je bio neopoziv uslov za pobedu — prema klasičnoj Klauzevičevoj formuli — jer je to suviše uzak cilj za savremeni rat i ne daje odlučujuće rezultate u realizaciji opštih ciljeva rata. Ili, kakav smisao može imati termin „vojište” u eri raketnog orbitalnog oružja, ako pođemo od toga da je klasična strategija pod tim terminom podrazumevala ograničen kopneni i pomorski prostor na kome su se neposredno odvijale ratne operacije itd.

Važno je ukazati na činjenicu da je već i moderna buržoaska vojna misao ukazala na ograničenost klasične definicije o strategiji.

U svojoj studiji „Uvod u strategiju” general Bofr piše: „Ova definicija je, po mom mišljenju, uska zato što se odnosi samo na vojne snage i ja bih je radije sastavio na sledeći način: veština da se ostvari sudelovanje *sile* u postizanje ciljeva politike”.⁴

Američki vojni teoretičari T. Holt i R. Velde takođe, smatraju da totalna strategija mora kompletno da razmatra korišćenje sve četiri osnovne oblasti državne politike, tj. diplomatske, vojne, ekonomske i psihičke. Uostalom, već više godina vojna misao na Zapadu tako i deli totalnu strategiju.

Preispitivanje definicija koje smo ranije pomenuli zahteva da se naučno prouče pojave i procesi u društvu, a posebno uloga oružanih snaga i vojnog faktora uopšte u savremenom ratu. Naime, poznato je da se kroz istoriju doprinos oružanih snaga stalno menjao. One su imale isključivu i odlučujuću ulogu u ratu jedino kad su same bile u stanju da dovedu do odluke, do realizacije ciljeva koje je postavljala politika. Tada se politika mogla osloniti na strategiju koja je sama, u odlučnoj bici na bojištu mogla da ostvari planirane zadatke. Konačno, vojni faktor je u tim uslovima bio jedini ili gotovo jedini instrument politike (strategije) u ratu. To je period kada

⁴ General Bofr dalje piše: „Ja smatram da je suština strategije u apstraktnoj igri koja proizilazi, kao što je rekao Foš, iz suprotstavljanja dveju volja. To je veština koja omogućava, nezavisno od svake tehnike, da se sagledaju problemi koje u sebi nosi svaki dvoboj, da bi se upravo omogućila upotreba tehničkih sredstava sa najvećom efikasnošću. To je, dakle, veština dijalektike snaga ili, tačnije, *veština dijalektike volja uz upotrebu sile radi rešavanja njihovog sukoba*. Ova definicija može izgledati, potpuno opravdano, veoma apstraktna i suviše uopštena. Međutim, upravo to je nivo na koji je neophodno postaviti strategiju, ako se želi shvatiti njen mehanizam mišljenja i zakoni koji se mogu otkriti.“

Bofr „Uvod u strategiju“, izdanje VIZ, Beograd.

su armije, sudarom na bojnopolju, u odlučnoj bici, rešavale ishod rata.

Međutim, što je rat postojao sveobuhvatniji i što je u vrtlog oružane borbe i otpora uvlačilo sve šire slojeve naroda, sve se više menjala i uloga oružanih snaga, odnosno regularnih armija. Ona je zavisila od operativno-taktičkih mogućnosti, naoružanja, organizacije, snabdevanja i taktike itd. regularnih armija, ali i od jačanja sile uopšte (i van oružanih snaga) — koja je rezultat novih, progresivnih društvenih odnosa, snažnog revolucionisanja masa, novih oblika borbe i otpora naroda itd.

Rat i oružana borba kao objektivni procesi neprekidno produciraju promene, često nagle, skokovite i duboke, te stvaraju raznovrsne složene situacije. To dovodi do neprekidnog menjanja ili negiranja jednih i nastajanja novih stanja. Suština i zadatak strategije je upravo u tome da uočava i prati te procese i promene. Ali, ako želi da odgovori složenim zadacima mora i da predviđa procese, odnosno zakonitosti rata i oružane borbe, što zahteva savremeno, naučno prilagođeno izučavanje vojnih problema u najširem smislu te reči.

Međutim, zbog ograničenosti i inertnosti u shvatanju predmeta i sadržaja strategije, vojna misao je stalne promene u društvu i borbenim sredstvima, kao i nove oblike sile, teško i sporo uočavala i naučno ocenjivala. Zbog toga su nove pojave, stratege — dogmatičare obično iznenađivale, jer se za nove uslove nisu adekvatno pripremali. Oni su bili primorani da vode „neregularne ratove“ koji se nisu razvijali i vodili po predviđenim „teorijskim postavkama“, po „pravilima i zakonima“ naučenim u akademijama i visokim vojnim školama.

Da ukažemo samo na neke argumente koji će potkrepiti pomenute tvrdnje.

Rat već davno nije samo serija bitaka. Već u prvom svetskom ratu uočena je ograničenost strategije napoleonsko-klauzevicevskog tipa, jer su nova tehnička sredstva zahtevala i odgovarajuće postupke, za što strategije zaraćenih strana nisu bile pripremljene. Došlo je do raskoraka između tehnike i strategije, a i društveni odnosi tražili su drukčije gledanje na karakter rata. Tehnički razvoj i uvođenje novih borbenih sredstava doveli su do promene borbenih dejstava,⁵ a mase koje su učestvovala u ratu tražile su i revolucionarne socijalne promene.

Premda je strategija u drugom svetskom ratu još bila relativno samostalna, jer je u frontalnim dejstvima nalazila sadržaj i opravdanje, celokupna ratna praksa je, međutim, nedvosmisleno pokazala da su klasični pojam, predmet i sadržaj strategije prevaziđeni. On je po nizu pitanja dolazio u raskorak sa utvrđenim i vladajućim „teorijama“, koje su bile razrađene u generalštabovima evropskih

⁵ U bici kod Kambere 1917. godine, npr., prvi put su upotrebljeni tenkovi, ali ne baš uspešno. Nisu se znale iskoristiti prednosti i njihove dobre borbene osobine.

armija.⁶ Po tim „teorijama“ frontovi su predstavljali jedina, kvantitativna i kvalitativna težišta oružane borbe i rata i, gotovo, isključive nosioce sukoba. Smatralo se da će od uspjeha bitaka i operacija na frontu isključivo zavisiti pobjeda u ratu, dok se ostalim oblicima opora nije pridavala gotovo nikakva pažnja.⁷

Međutim, u praksi su se frontovi manje nego ikada javljali kao jedini i isključivi faktor, a operacije i bojevi kao jedine forme oružane borbe. Može se reći da vojne strategije većine vodećih evropskih država pred drugi svjetski rat nisu sagledale one društvene i vojne promene i uslove koji su sve više isticali značaj narodnih masa u ratu i oružanoj borbi. Neopravdano su potcenjivale značaj partizanskog rata i ostalih oblika opštenarodnog otpora i vidove borbe i aktivnosti van oružane borbe. Poznato je da je, na primer, i sovjetska strategija u pitanju uloge partizana u eventualnom ratu stajala na stanovištu „da partizani mogu biti više od štete nego od koristi, jer mogu biti čudljivi i neposlušni“ (Svećin). Ratna praksa u kojoj su partizanske snage SSSR odigrale zapaženu ulogu i pored nedovoljnih priprema za dejstva, nedvosmisleno je demantovala takve teze.⁸

Može se, dakle, bez preterivanja konstatovati da je strategija uoči drugog svetskog rata suviše naglašavala i apsolutizirala značaj oružanog sukoba na frontu. Međutim, svedoci smo činjenice da se ratna praksa razvijala mimo utvrđenih strategijskih klišea i predviđanja generalštabova, mimo njihovih „teorija“. Samo u zemljama porobljene Evrope u drugom svetskom ratu, u borbi sa fašističkim agresorima učestvovalo je oko 3,500.000 antifašista koji su bili svrstani u revolucionarne i oslobodilačke formacije, kao i ostale razne oblike otpora, tj. u „neregularne armije“. Te snage su vezale velike fašističke formacije i sprečavale im grupisanje na onim pravcima gdje su bile najpotrebnije.⁹

⁶ „Nije bilo jasnih predodžbi o stvarnom izgledu budućeg oružanog sukoba. U Francuskoj nisu izvučeni konstruktivni zaključci iz rata 1914—1918. god. Držalo se knuto doktrine koja je nasleđena 1918. god. — pisao je A. Guillard „1940-rat propuštenih prilika“.

⁷ Interesantno je napomenuti da je čak i Hitler (!) predviđao mogućnost borbe sa „neregularnim snagama“ iza fronta. Zbog toga je još 1938. god. izdao naredbu kojom je predviđena smrtna kazna za svakog ko se suprotstavi nemačkoj armiji, a ne pripada regularnoj vojsci.

⁸ Dovoljno je napomenuti da su samo u toku prve dve godine sovjetko-nemačkog rata, sovjetski partizani likvidirali oko 300.000 fašističkih vojnika. U godinama 1943—1944. god. ne računajući mnoge bataljone policije, službe bezbednosti, stražarske i druge, oko dvadeset regularnih nemačkih divizija bilo je angažovano u borbi protiv partizana i u obezbeđenju pozadine na istoku. (Prema knjizi Mihalskog: „Strategija i taktika teritorijalne odbrane“, izdanje VIZ, 1969.)

⁹ „Snage Narodnooslobodilačke vojske imale su 1941. — 80.000 boraca, 1942. — 150.000, 1943. 300.000, 1944. — 500.000, 1945. — 800.000, a okupator i njegovi pomagači: 1941. — 400.000, 1942. — 800.000, 1943. — 600.000, 1944. —

Utvrđivanje predmeta i sadržaja strategije je u savremenim uslovima veoma složeno. Otuda o podeli strategije, na primer, u vojnoj literaturi, srećemo čitavu skalu pojmova kao što su: totalna, globalna, generalna, nacionalna strategija itd. Sve to međutim govori o nastojanjima da se strategiji da što adekvatniji sadržaj i smisao.

Poznata istina da strategija izvršava zadatke politike, da određivanje opštih ciljeva spada u domen politike — ostaje i dalje i tu se nije ništa bitno promenilo. Politika svake zemlje, naime, teži određenim ciljevima za čiju realizaciju preduzima određene političke korake koji postaju principi i određuju njen dalji rad. Politika odlučuje o pripremama za rat, o karakteru rata, određuje ciljeve, utvrđuje saveznike i odnose s njima, posredno i neposredno utiče na ratna dejstva itd.¹⁰

Međutim, odnosi politike i strategije su se u savremenim uslovima usložili. One se sve više isprepliću i dopunjavaju, integrišu, ali se za bolje razumevanje njihovih zadataka traži i razdvajanje u osnovnim relacijama. Integrišu se ukoliko je rat sve totalniji, ukoliko se u njemu angažuju svi naponi nacije u ratu (na primer u oslobodilačkim ratovima), a razdvajaju se ukoliko se nameće potreba tačnog utvrđivanja zadataka, nadležnosti i podele posla između politike i strategije, odnosno nadležnosti odgovarajućih subjekata rata.

480.000. Oslobođene ustaničke, partizanske baze i njihova kompaktna teritorija dostizale su: krajem 1941. preko 50.000 km², krajem 1942. preko 80.000 km², početkom 1943. oko 40.000 km² (1/6 teritorije Jugoslavije), krajem 1943. oko 85.000 km² (1/3 Jugoslavije), a krajem 1944. preko 170.000 km² (2/3 Jugoslavije) ne računajući sela koja su od početka partizanskog rata protiv okupatora sva ili gotovo sva bila u rukama ustanika, kao njihova specifična operativno-strategijska osnovica. Ove baze su se organizacijski učvršćivale, povezivale i u svom razvitku približavale državnoj teritoriji jedinstvene Jugoslavije." (Pavle Jakšić: „Savremeni rat” I, str. 198), izdanje „Vuk Karadžić”, Beograd, 1969.

„Poljske partizanske snage vezale su znatan broj hitlerovskih jedinica koje su u završnom periodu rata bile ravne snazi od 30 divizija.” Mihalski: „Strategija i taktika teritorijalne odbrane”.

Kad je reč o otporu fašizma u okupiranoj Evropi, važno je ukazati na to da se u zemljama jugoistočne i istočne Evrope, pod uticajem KP, više naglašavala i razvijala oružana borba i formirale oružane snage, dok se u zapadnoj i severnoj Evropi više razvijala diverzantska aktivnost, kontrola komunikacija, sabotaze, razni oblici pasivnog otpora itd.

¹⁰ Politički ciljevi Nemačke, npr., pred drugi svetski rat odlučili su o načinu vođenja rata, uticali su na strategiju, operativnu veštinu i taktiku oružanih snaga. Težeći da razbije neprijatelje koji su zajedno bili nadmoćniji, Nemačka je nastojala da izbegne rat na dva fronta. Zbog toga je i razvila ideju „blichkriga”, tj. razbiti odvojeno svakog protivnika ponaosob brzim udarima pokretljivim i snažnim formacijama. Borbena dejstva oružanih snaga oslanjala su se na maksimalno korišćenje iznenađenja; dejstva su bila vrlo aktivna i ofanzivna, što im je omogućilo veće uspehe, naročito u početnom periodu rata, ali i otkrilo niz merešivih slabosti u daljem toku rata.

Pogrešno je mišljenje da razvoj sredstava za masovno uništavanje dovodi do smanjenja uloge politike u vođenju rata. Naprotiv, ta uloga je porasla, jer se politika neposredno angažuje u vođenju rata, pa i oružane borbe više nego ikad. Odluka o upotrebi raketno-nuklearnih sredstava, na primer, neće biti vojni, već prvenstveno politički akt. O raketno-nuklearnim udarima neće odlučivati vojni rukovodioci, odnosno generalštabovi, već vlade zaraćenih država itd.

Zemlja koja izazove nuklearni rat može biti potpuno ili gotovo potpuno uništena, a rat koji bi otpočela izmaći će joj ispod kontrole i pretaće da bude pogodno sredstvo za otvaranje ma kakvih političkih ili ekonomskih ciljeva. Međutim, iako je političkim i vojnim rukovodiocima u nekim zemljama jasno kakve posledice može da izazove nuklearni rat, ipak se ne odriču rata kao sredstva politike i teže da pronađu „nove vrste ratova” koji bi im dali šanse za nekakve pobeđe, ali uz uslove da se isključi samoubistvo. Otuda i niču nove strategijske koncepcije kao što je „elastični odgovor”, ideje o lokalnim i ograničenim ratovima itd.

Međutim, pozitivne tendencije u razvoju savremenog sveta, pre svega, na planu borbe naroda za nacionalnu samostalnost, u suprotnosti su sa strategijama vodećih nuklearnih sila i blokovskih struktura uopšte, jer se njihove strategije zasnivaju na nuklearnom monopolu i goloj sili, blokovskoj podeli i dominaciji u svetu, pre svega hegemoniji u svojim blokovskim grupacijama. Zbog toga te strategije ne samo što nailaze na otpore naroda koji su van blokovskih struktura, već su i sami blokovski mehanizmi zahvaćeni krizama i dezintegracionim procesima.

Da pomenemo samo neke od društveno-političkih i vojnotehničkih faktora koji su od bitnog značaja za utvrđivanje pojma i predmeta savremene strategije, odnosno koji ukazuju na to da sadržaj strategije mora prevazići uske okvire koji su je sveli samo na oružanu borbu i upotrebu oružanih snaga, da mora šire i svestranije razmatrati sve društvene, vojne i tehničke probleme onako kako to zahteva priprema i vođenje savremenog rata. Vojna nauka, a strategija posebno, susreće se sa činjenicom da se važeće „istine” stalno menjaju, da inercija mora da ustupi mesto naučnoj kritici i stvaralaštvu.

U svojoj dugoj istoriji čovečanstvo nikad ranije nije u tako kratkom razdoblju doživljavalo tako duboke promene koje su zahvatile sve oblasti čovekove delatnosti, počevši od ekonomske sfere, gde su razvoj proizvodnih snaga i, posebno, tehnička i tehnološka revolucija, ostvarili kolosalna dostignuća. Naime, mi živimo u veku prodora u vasionu, nadzvučnih brzina, epohalnih elektronskih dostignuća itd.

U sferi klasnih i socijalnih struktura, kao i političkih sistema, svet prolazi kroz duboke i brze promene koje se karakterišu opštom krizom kapitalizma i etatističko-birokratskih struktura u socijalističkim zemljama. (Reč je o snažnoj afirmaciji socijalizma i borbe za nacionalnu samostalnost naroda, o protivrečnostima izme-

đu socijalizma i kapitalizma, razvijenih i nerazvijenih zemalja, konfliktu između oslobodilačkih težnji i pokreta s jedne, i imperijalističkih i hegemonističkih težnji, s druge strane, krizi etatizma, problemima i dilemama u socijalizmu i odnosima među socijalističkim zemljama, raznim oblicima pritiska i hegemonizma itd.).

Blokovska podeljenost i stalni pritisci za ponovnom podelom interesnih sfera, nastojanje supersila da održe nuklearni monopol i tendencije da se sporazumevaju na račun malih i srednjih zemalja su činjenice, realnost sveta u kome živimo. Pretpostavke i vera da neće doći do rata između velikih sila su neophodne, ali u sadašnjim uslovima to ne znači mir za sve. To je, uostalom, pokazao veliki broj lokalnih ograničenih ratova, intervencija i pritisaka. Sem toga, savremeni svet je suočen sa agresijom tzv. mirnim putem, tj. sa opasnošću da se nasilnim intervencijama i drugim akcijama i pritiscima iskoristi sila, pre svega vojna, radi postizanja ciljeva bez rata. To je svojevrsan fenomen, specifičan oblik „rata bez oružane borbe“, sa kojim vojna nauka, posebno strategija, mora da računa.

Militarizacija sveta, pre svega, velikih sila, poprima nove oblike i izražava se u jačanju uloge vojnog faktora u unutrašnjim i spoljnopoličkim odnosima. Vojna sila je postala stalna, svakodnevna preokupacija savremenog društva. Ona se pojavljuje kao odlučujući činilac koji vojnom logikom pokušava da reši elementarne protivrečnosti društva, krojeći kartu sveta, menjajući sisteme i režime, uvodeći red u svom vojno-političkom taboru itd. Na naoružanje se u svim zemljama, a naročito u SAD i SSSR, troše ogromna sredstva. U Sjedinjenim Državama su prisutne, ne bez zvanične podrške, i „teorije“ koje pokušavaju da opravdaju utrošak ogromnih sredstava za naoružanje, jer je to, navodno, „stimulans reprodukcije“ itd. Zbog toga čovečanstvo živi u stalnom strahu od rata.

Razmišljajući o predmetu i sadržaju savremene strategije, moramo posebno podvući da je nuklearno oružje učinilo prekretnicu u organizaciji i upotrebi oružanih snaga, kao i ulozi sile u ratu, ali i u očuvanju mira. Povezujući to sa ubrzanim razvojem nauke i tehnike i pozitivnim kretanjima u društvenim odnosima, uočava se jasan trend opšte krize klasične vojne organizacije i sistema stalnih armija.¹¹ Mogli bismo konstatovati da se završava era kadrovskih armija. Više se ne može računati s tim da će one same biti u stanju da odbrane zemlju.

Nuklearno oružje je više nego bilo koje i u veoma kratko vreme udarilo neizbrisiv pečat na celokupnu organizaciju oružanih snaga i društva u odbrani i na gledanje o vođenju rata uopšte. Od pojave nuklearnih sredstava nastale su na području metoda vo-

¹¹ Još je Engels uočio tu društvenu tendenciju i ukazao na put rešavanja tih protivrečnosti. „Sistem stalnih armija u celoj Evropi doveden je do takvog krajnjeg stepena da će pod teretom vojnih rashoda ili ekonomski razoriti narode ili će se izroditi u sveopšti uništavajući rat, ukoliko stalne armije ne budu svojevremeno preobrazovane u miliciju na osnovu sveopšteg naoružanja naroda“.

đenja oružane borbe i rata veće promene nego u toku proteklih dvadeset vekova.¹²

Pritom nije bitno da li zemlja raspolaže nuklearnim sredstvima ili ne. Tako epohalan uticaj nuklearnog oružja izvršen je, uglavnom, iz sledećih razloga:

— nuklearno oružje ima razornu snagu koja se ne može uporediti ni sa jednim kvalitetnim skokom u istoriji;¹³

izvršen je revolucionarni skok i u načinu korišćenja tih sredstava, jer ogroman razorni potencijal stavlja u pokret samo nekoliko ljudi;¹⁴

— domet je neograničen, a brzina dejstva velika, čime je nuklearno oružje dobilo karakter totalne pokretljivosti;

— efekat dejstva je višestruk (udarno, toplotno i radiološko) itd.

Višestrukom simbiozom nuklearno oružje je stvorilo potpuno novu pojavu koja je od izuzetnog značaja za strategiju. Naime, ukinut je klasičan odnos između sile i mase, prostora i vremena.

Sila je (i van bojnog polja) postala odlučujući faktor društva. Njena mogućnost je znatno povećana, a samim tim i pritisak na međunarodne odnose. Nuklearna sila je, naime, afirmisala takozvanu strategiju zastrašivanja koja nizom formi i postupaka — psihološki rat, demonstracija silom, hladni rat, dejstvo obaveštajnih službi itd. — želi da ostvari političke ciljeve. Ona je postala sredstvo ravnoteže, osnov sporazumevanja između supersila, garancija nacionalne bezbednosti (kao što, na primer, smatraju neki francuski teoretičari), ali i sredstvo pritisaka ili ucene prema malim zemljama i narodima u razvoju.

Znamo da sama sila nije ni dobra ni rđava. Njena uloga zavisi od politike kojoj služi. Međutim, u savremenim uslovima gola sila,

¹² Gotovo do XIV veka zadržali su se načini borbenih dejstava od najstarijih vremena. Pobjeda se postizala bliskom borbom, a lična hrabrost i fizička snaga bile su odlučujući faktor. Oklopni konjanik dominira sve do pojave baruta, odnosno puščanog metka. Artiljerija utiče na promenu dubine borbenog poretka, gustinu i vrste kolona itd. Zbog vatrenog dejstva borbeni poredak postaje rastresitiji i prilagođen zemljištu. Pešadija se utvrđuje i maskira (čak se i uniforme od crvenih i plavih zamenjuju u sive i „kački“ boje koje se manje primećuju). Mitraljez je eliminisao guste borbene rasporede, povećao širinu fronta itd. Oklopne snage i avijacija su takođe, izvršile snažan uticaj na fizionomiju oružane borbe i celog rata itd.

Napredak u borbenoj tehnici je permanentan i stalno utiče na promene u strategiji i taktici. Ovom prilikom samo da pomenemo društvene promene koje su uticale na kvalitet vojničkog sastava što je bitno za sagledavanje celokupnog procesa promena. Jer, ratovi kroz istoriju nisu efemeran fenomen, a oruđa za borbu su, kao i oruđa za rad, izraz društva i jedan od faktora koji određuju njegovu organizaciju.

¹³ Nuklearna bomba od 20 kt ravna je plotunu 4,000.000 topova kalibra 75 mm, a termonuklearna bomba od 1 mt plotunu 200,000.000 topova istog kalibra.

¹⁴ Ogromna energija i snaga nalaze se u rukama malog broja ljudi onih koji odlučuju o upotrebi nuklearnih sredstava i onih koji kao tehničko osoblje izvršavaju poslove prilikom neposrednog korišćenja, što predstavlja mogućnost i „slučajnog“ izbijanja rata, itd.

ma kolika i kakva bila, pokazala je i sve više pokazuje svoju ograničenost. Vojnička pobjeda Izraela na Sinaju 1967 g. na primer, nije značila i ostvarenje ciljeva koji su postavljeni. Vojna sila je u osnovi protivrečna. Nuklearna sila je ubitačnom snagom postala pretnja uništenju čovečanstva, a to znači da je i njena upotreba ograničena. Ceo proces se nalazi u obrnutoj srazmeri — što jača snaga to veći apsurd i nemogućnost njene upotrebe. Armije koje raspolažu nuklearnim oružjem postale su praktično neupotrebljive, a i armije, naoružane najmodernijim konvencionalnim sredstvima, doživele su poraze kad god su se našle u borbi sa organizovanim i vojnički dobro pripremljenim narodnim ustancima (Alžir, Južni Vijetnam). Naime, paralelno sa razvojem vojnog potencijala, uključujući i nuklearna sredstva, jača svest o mogućnosti i snazi masa koje su postale važna, odlučujuća alternativa tim snagama. Najbolja ilustracija za to je rat u Južnom Vijetnamu, gde američki agresori, i pored snažne armije, opremljene najmodernijim sredstvima, ne mogu da slome otpor naroda koji je rešen da brani svoju slobodu, politički i vojnički se organizovao za dug i iscrpljujući rat.

Praksa u međunarodnim odnosima nameće potrebu da se stranije sagleda suština tzv. strategije zastrašivanja (odvrtaćanja) i politika pretnje u odnosu na male zemlje koje su primorane da traže rešenje kako bi sačuvale nezavisnost i nacionalni integritet pod snažnim pritiscima hegemonističkih i imperijalističkih snaga.

Zbog toga bi bilo nerazumno verovati i očekivati da će „strategija zastrašivanja” umanjiti opasnost od oružanih sukoba. Naprotiv, nuklearna moć i ravnoteža supersila su čak afirmisale lokalne i ograničene ratove. Preko 50 takvih ratova i intervencija raznog intenziteta i obima posle drugog svetskog rata to nedvosmisleno potvrđuje. A upravo od tih ratova i preti opasnost malim i zemljama u razvoju.

Nuklearno oružje nije čak umanjilo ni trku u naoružanju u klasičnim borbenim sredstvima. Naprotiv, u poslednje vreme se naglašava značaj konvencionalnog naoružanja i dobro opremljenih i pokretnih armija. Klasična borbena sredstva, jačina oružanih snaga, broj divizija, pokretljivost, udarna moć itd. postali su osnovni izvor pretnje miru u lokalnim ratovima. Na Zapadu se javljaju teorije o potrebi tzv. konvencionalnih štitova, korpusa za intervenciju, mobilnih i pokretnih jakih prvih strategijskih ešelena, pa i zahtevi za „nuklearnim pragom”, taktičkim nuklearnim sredstvima itd. Na Istoku su teorije o „ofanzivi imperijalizma”, „tihoj kontrarevoluciji”, „ograničenom suverenitetu” prisutne u političkoj praksi itd.

Konceptija opštenarodne odbrane i strategija. Naša konceptija opštenarodne odbrane ukazuje na potrebu preispitivanja predmeta i sadržaja strategije i njenog usklađivanja sa našim pogledima na odbranu zemlje i rat. Svrha ovog napisa je upravo da inicira razmišljanja u tom pravcu i podstakne raspravu u časopisu.

Naime, ima mišljenja da naša praksa već duže vreme ide ispred teorije o strategiji i prevazilazi njen pojmovni oblik, pa i funkciju koja je sadržana u definiciji. Ta praksa je ipak nešto što de-

luje objektivno i što je zasnovano na dubljim naučnim i iskustvenim osnovama od sadašnje definicije strategije. Naša društvena stvarnost, tj. samoupravno socijalističko društvo i koncepcija opštenarodne odbrane su jedna — unutrašnja fundamentalna komponenta za utvrđivanje predmeta sadržaja i definicije. Druga komponenta je spoljna, opšta, koja na svaku, pa i našu strategiju, direktno utiče, a to je stepen opšteg razvitka, posebno na materijalnom, tehničkom i društvenom polju, koji predstavlja objektivni ambijent gde bi se vodio rat i oružana borba. On se javlja kao „viša sila” koja ne može da se menja pod uticajima bilo čijih strategijskih formulacija i shvatanja.

Prema tome, u utvrđivanju definicije strategije moramo poći od karaktera našeg socijalističkog samoupravnog sistema, politike opštenarodne odbrane, međunarodnog položaja zemlje i materijalnih i moralnih mogućnosti društva. To zahteva i dosledno realizovanje ideje naoružanog naroda u kojoj su svi subjekti društva odgovorni činioци u odbrani zemlje. Samoupravni sistem treba da postane samoodbrambeni sistem.

Kad su rat vodile oružane snage, strategija vođenja rata se identifikovala sa vojnom strategijom, dok je u savremenim uslovima vojna strategija samo jedna od komponenti strategije vođenja rata. Kao što smo već istakli, ranije se smatralo da je odbrambena moć države najčešće vezana za vojnu silu koju je predstavljala regularna armija. Međutim, savremeni rat se ne vodi samo oružanom borbom. Sem vojne sile koja vodi borbu, u ratu učestvuje ceo narod koji sve svoje snage i sredstva podređuje ciljevima rata. To znači da se odbrambena moć države (odnosno vojna sila države u najširem smislu reči) može definisati kao stepen sposobnosti društva i svih njegovih subjekata za vođenje rata, uz maksimalno naprezanje materijalnih i moralnih snaga. Tu treba ubrojiti, pored ostalog, sledeće glavne faktore: politiku, ekonomiju, moral naroda, stepen razvoja nauke i tehnike, kao i stanje oružanih snaga — operativne i teritorijalne komponente.

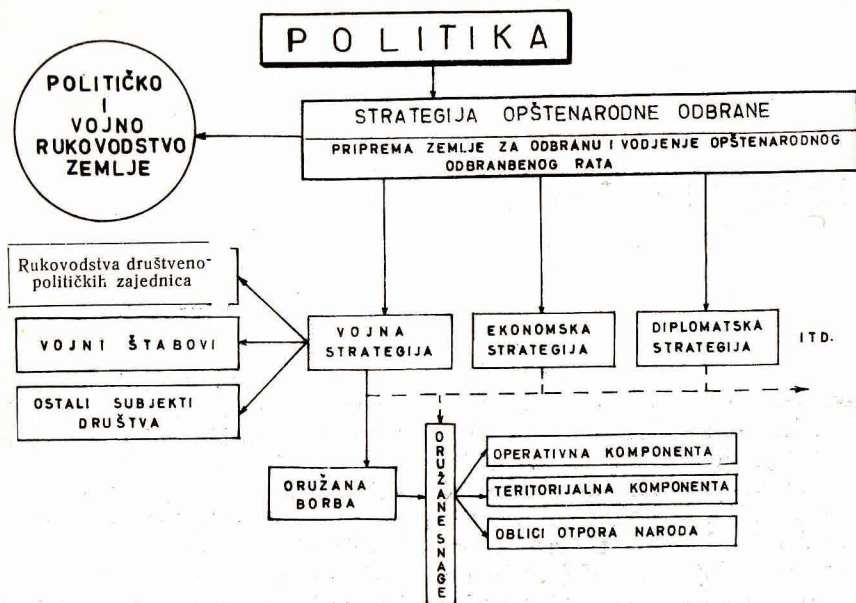
U ovom razmatranju susrećemo se sa dva pojma — strategijom vođenja rata i vojnom strategijom. Za naše uslove smatramo da su adekvatniji pojmovi *strategija opštenarodne odbrane i vojna strategija* jer, sadržinski odgovaraju karakteru našeg društvenog sistema i rata koji bi naša zemlja vodila, a to može biti samo odbrambeni rat.

U Zakonu o narodnoj odbrani piše: „Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija, kao samoupravna socijalistička zajednica radnih ljudi i zajednica ravnopravnih naroda i narodnosti, dosledno sprovodi politiku mira, a protiv agresije i rata i agresivnih pritiska bilo koje vrste, u međunarodnim odnosima”.

Socijalistička Jugoslavija priznaje opravdanim samo nacionalnooslobodilačke ratove koje vode porobljeni narodi protiv osvajača i okupatora i odbrambene ratove koje napadnute zemlje vode protiv agresora. Odbrana od agresije i borba protiv okupatora je neotuđivo pravo svakog naroda i svake zemlje.

Socijalistička Jugoslavija sprema se za opštenarodnu odbranu, za slučaj da bude napadnuta i ugrožena njena sloboda, nezavisnost,

suverenitet i teritorijalni integritet, i odlučna je da se svim svojim snagama i sredstvima suprotstavi svakom mogućnom agresoru.¹⁵

Strategija opštenarodne odbrane je teorija i praksa svih subjekata društva u realizaciji političkih ciljeva u odbrani zemlje. U njoj se ostvaruje strategijska uloga svih subjekata društva koji su posredno i neposredno angažovani u ratu i oružanoj borbi, uključujući i oružane snage. Vojna strategija je komponenta strategije opštenarodne odbrane čiji je predmet oružana borba, koju vodi naoružani narod organizovan u operativnim snagama i teritorijalnoj odbrani.

Pukovnik
Mihajlo VUČINIĆ

¹⁵ Zakon o narodnoj odbrani — Uvodna načela 1.